

Dördüncü sene

On yedinci sayı

DARÜLFÜNUN
İLAHİİYAT FAKÜLTESİ
MECMUASI

Tarihî, içtimaî, dinî, felsefî

Birinci Kânun — 1930

İstanbul — Şehzadebaşı
Evkaf Matbaası
1930

Samî Dinlerde Kurbanin Mahiyet ve Faaliyeti

ilk Mahsulat Kurbanı

IV

En kadim İbranî teşriatinin Harimülehram da tediyesi vacip bir oşür müessinden haberdar olmadığını, fakat yalnız ilk mahsulatın verilmesini istediğini, ancak cemiyette ibadet şekli daha masraflı ve külfetli olduğu bir zamanda oşür müessesinin zaruret kesbettiğini, binaenaleyh muahher bir kanun bulunduğunu, oşür ile ilk mahsulat arasındaki münasebetleri bütün tafsilat ile geçen makalemizde teşrih etmiştik.

Şimdi evvela ilk mahsulat, bilahere ilk doganlar kurbanının mahiyetini tetkik etmek sırası gelmiştir.

İlk mahsulat kurbanının menşe ve sebebi iptidai zehniyetin bir hususiyetinde, yani her hangi bir şeyi ilk defa yapmak, yahut her hangi hadise silsilesinin ilki karşısında bulunmak, yeni bir hayat şartına girmek — evlenmek, erkeklik kadınlık yaşın basmak... — gibi her yeni şeyin, her tahavvülün mukaddes, Tabu, telekki edilmesinde aranmalıdır. çünkü bütün bu vaziyetler, iptidai cemiyetlerde, mukaddes, mühlik, Tabu şartını ihtiva etmektedirler. [1] yeni bir mahsulün, bağ bozumunun, mevsimin ilk avının, ehlî hayyvanattan, hat ta insanlardan ilk doğanların niçin Tabu yahut mukaddes telekki edildiklerini bize ifşa eden işte bu zehniyettir.

Binaenaleyh, yeni bir şeyi serbesce yapabilmek, yeni bir şeyin heyeti umumiyesinden serbesce istifade edebilmek, ona dokunabilmek, onu yeyebilmek, hasılı Tabuyu kaldırmak için bazı merasim ve âyinler lazım gelir. Bu itibarla ilk mahsulat kurbanının bidayette tamamilen amelî bir maksadi istihtaf ettiği anlaşıl-

[1] Van Gennep, Les Rites de Passage, P. 240

makdadır. Bundan mada. bu gibi Tabuları kaldırmağa mahsus âyinlerin mahiyeti bize iptidai zehniyetin diğer bir hususiyetini daha, yani bir cüzün temamlı külüt temsil ettiğİ hususundaki telekkisini göstermektedir : hususî merasim ve Âyinlerle ayrılan yahut takdim edilen bir cüz, bücüzün mensup olduğı bütün bir küle münteşir kutsiliğı, tehlikeyi refeder. Faraza bir mahsul, bağ bozumu, yahut Avcılık, Balıkçılık, mevzubahs olduğuna göre, ayrılan ve takdim edilen muntahap bir kısım yakalanan, tutulan ilk hayvan, hususî bir tarzda bir tarafa ayrıldıktan, takdim edildikden sonra artık Bağcı, Avcı, Balıkçı emniyetle işine devamedebilir. Ehlî hayvanatın ilk doğmuşları ise, hususî bir kutsiyete sahip oldukları için, ekseriya kurban edilir, yahut serbes bırakılır .

İlk mahsulat, ilk buğday, yahut bağ bozumundan kutsiliğı yahut Tabuyu kaldırmak için yapılan Âyinler ve takdimeler Allaha [1] Ruha yahut Ruhlara [2] Ölüye [3] yapıldığına göre muh-

[1] Tahititi : de bağlar, bağçeler, domuzların. İlk mahsulleri Allahlara takdim edilir. Verilmediğı takdirde sahiplerinin öleceğine inanılır. (Ellis, Polyne s. Researches, I, P, 350) .

Society Islands : de ilk mahsulat, "Tani," sana yeyecek bir şey getirdim, hitabile "Tani" Allaha takdim edilir. (Teyeman and Bennet, Journ. of voyages and Travels, I, P. 284) .

İlk mahsulat takdimesi, başdan başa bütün Polinesyada vardır. Baganda: larda yeni bir bağçenin müstakbel mahsulünü takdis etmesi uluhiyetten tazaru edilerek mahsulatı Allaha takdim edilir. (Roscoe, Baganda, London, P. 428) .

Basutos: lar, mahsulü harman edip ayırdıktan sonra bir az buğday kaynatarak „Allahlar sana teşekkür ederiz , yarın dahi ekmeklerimizi ver) diyerek takdimde bulunurlar . Buğday, ancak bu takdim eden sonra serbesce yenebilir. (E. Casalis, The Basutos, P. 221) .

Ewe : kabileleri yeni mahsulü evvela „Agbasia” uluhiyyetine takdim ederler . (Spieth, Ewe-Stamme, PP. 344, 795) .

Kadim Hindistanda : Agrayanesti yahut ilk mahsulat takdimesi ilk bahar bidayetinde Arpa, son bahar da "Pirinç," mahsulü münasebetiyle yapılır. Bunlar Indra, Agni, Visve Devas , Sema ve Arza takdim edilirler. Arpadan çörekler yapılır. Bu takdimelerde bulunduğu takdirde nebatat güzel ve sağlam olur. Çünkü Asuras ların zehrinden ne-

telif nevindendirler : ilk mahsulat bazen resmî ve mutantan bir batatı kurtarmak için ilk dafa bizzat Allahların bu kurbanı takdim etmiş olduklarını bize ustureler hikâye etmektedir. (Sacred Books of the East, The Satapatha Brahmana, translated bey Julius EGGeling, part, IP. 191, XII, 3691).

Bugünkü kabilelerin bir çoklarında, ilk mahsulat, ilk yapılan şarap, zeytün yağı, N. w. eyaletlerinde olduğu gibi, Haşarat ve Fârelerden mahsulatı muhafaza etmesi için Allahlara yahut Ruhlara takdim edilir. (w. Crook. Popular Religion and Folklore of Northern India, I, P. 105, 104) Moorcraft and Trabeck, Travels in the Himalayan Provinces I, 317, keza, Atkinson, Himalayan Districts of North-Western Provinces of india, Allahabad, II, 825. Thomas Shaw, Asiatic Researches, IV, P. 56.

Borneo: da, Pirinç kemale erdiği vakit, bir demet yapılarak bir mezbahaya konur. İki gün oruç tutulup badehu ziyafet yapılır. Bundan sonra mahsul toplanılır. (ST. John, Forests of Far East, London, I, P. 191).

Babilde: Hasat ziyafeti yapılırdı. Her mahsulün hakiki sahibi Allahlar olduğu için, bunların turfandaları Uluhiyyete takdim edilirdi. (Prof. A. H. Sayce, Religion of Ancient Egypte and Bab. PP. 466-473. Jastrow, Aspects of Religious belief and Practice in Bâb. and Assyria, New-York, 1911, P. 343).

Misrîlerde: Min, tabietin müvellit kuvveti idi. Berayı teşekkür hasat ziyafetleri, bu Allaha takdim exdilirdi. İlk mahsulat Mine yahut mahalli uluhiyetlere takdim edilir, yeni bir Hükümdar Allaha kurban takdim eder, mukaddes buğanın önüne yeni buğday mahsulünden bir başak kor işte bu saltanatının, ilk mahsulünün remzî bir takdimesidir. (Wiedemann, Religion of Ancient Egypte, P. 127. Erman, Life in Ancient Egypte, p. P. 66, 245, 272.)

Cermen: lerde, ilk mahsulat ve ilk tutulan balık Curcho Allaha takdim edilirdi. (Grimm, Teut. Myth. London, PP. 39, 42. de la Saus-say, Manuel de l'histoire des religion, Paris, P. 184.)

Kadim Romada: Romalılar buğdayın ilk başaklarını "Ceres" e yeni şarabın ilkini "Liber" e takdim ederlerdi. Pline, ilk mahsulü Ruhban takdim edinciye kadar Romalıların bu yeni mahsulden yeyip içmediklerini kayıt ve hikâye etmektedir. (Pline, Histoire Naturelle, XVIII, 2, traduct. Litre. kadim İtalyanın bir çok yerlerinde, bağ bozumu âyinleri le başlardı.

Çin: de aile reisinin buğday ve dari ilk mahsulünü yazın birinci ve ikinci aylarında nasıl takdim ettiğini ve Semanın oğlunun bunlar-

surette yenir [4]. Yahut kurbanî ve mensikî surette hazırlanmış dan bir miktar takdimeyi diğer yemeklerle beraber nasıl resmî ve mutantan bir surette yekdiğerini "Lıkı,, kitabı kayt ve hikâye etmektedir. (Sacred Books of the East, XXVII, 271, 274.)

Meksika ve Peru da: ilk mahsulat keزالık Allahlara kurban edilirdi. (Müller, Amer. Urrelg. Basel, PP. 374, 626.)

[2] Yabani mahsulatın bir kısmı dahi tabiete hükm eden Ruhlara takdim edilinceye kadar yenilemez. Britanya kolombiyasının bazı vahşi kabileleri, bu suretle yetişmiş daneler, kökler . . . den bir kısmını bu gibi Ruhlara takdim etmezden evvel bunları ne toplamağa, nede yemeğe cesaret edebilirler. (Hill-Tout, JAR, XII (1911) P. 132, Jamess Teit, Thopson Indians of Brithish Columbia, New-York, P. 345 (The Jesup North Pacific Expedition, memoir American Museum of Naturel History, may, 1900.))

Salomon Adalarının sahil zümresinde: Süreyya yıldızları fındık mahsulü olduğu vakit görüldüğü takdirde, hem bir takdime ve hemde fındık mahsulü toplanırken kazalara mani olması için ilk mahsul Ruhlara takdim olunur. Şayet fındık mahsulü Süreyya yıldızı görünmezden evvel kemale ermişse, bu yıldızlar görünüp, semadaki mevkiine gelinceye kadar hiç kimse fındık mahsulünden yiyemez. (Brown, Melanesians and Polynesians, London, 1910, P. 210.)

Yukarıda kayt ettiğimiz vakialar, iptidai cemiyyetler de, yalnız insan elile zer edilenlerin değil, fakat hudayi nabit yetişenlerinde sahibi Uluhiyet olduğu telekki edildiğini sarahaten göstermektedir.

[3] bir çok ahvalde, mahsulatın neşvi nemasında ecdat ruhlarının haizi iktidar olduğu telekki edildiği için ilk mahsulat, bu ruhlara takdim edilmektedir. Bir çok Afrika kabilelerinde böyledir. Faraza cennupta, Reiş, cetlerine takdimede bulunmazdan evvel hiç bir kimse dari yiyemez. (Theal, Records of S. E. Afrika, London 1901, VII, P. 397.)

A-Kamba da: millete ettikleri hizmetlerden dolayı Ruhlar yemeğe davet edilerek kendilerine teşekkür edilir. Mahsulü her kesin yiyebilmesi için müsadeleri rica edilir. (Hobley, Ethnol. Of A-Kamba, Camb. 1910, P. 85 f. Mockler-Ferryman, up the Niger, London, 1892, P. 141.)

Fiji: de ilk Yam (yenilir bir kök) mahsulü Nanga yahut harim ülehramda takdim edilir. İlk mahsul takdim edilmezden evvel hiç bir kimse bu köklerden yiyemez. (Lorimer Fison, The Nanga, or sacred stone Enclosure, of Wainimala, Fiji, JAI, XIV, P. 27.)

Salomon: adalarında ilk Yam lar, evveli emirde cet ruhlarına

bir yemekle karıştırılarak yenirler [5] . bazende , ilk mahsulat , takdim edilir . Bu zamana kadar hiç bir kimse bu mahsulatı toplayamaz ve yiyemez . (Woodford, a Naturalist among the Headhunters, being an account of three visits the Salomon islands, London, 1890, P. 26-28. Codrington, Melanesians Societies, Oxford, 1891, P. 132 f.)

Tanna: da ilk mahsulat, müteveffa rüesaya takdim edilerek millete müşfik olmaları rica edilir . (Turner, Nineteen years in Polynesia, London, P. 88. Mariner, Tonga Island London, II, P. 196 f.

Hindistan da: bazı kabileler, ilk mahsulatı cet lere takdim ederler Faraza Bengalın “Uraons,, ları ilk Pirinç mahsulünü ecdat ruhlarına takdim ve “cetlerin gelüp kendilerile mahzuz olmasını,, rica ederler . (P. Dehon, Religion and Customs of the Uraons, Calcutta, 1906, P. 137.)

Assam: in “Kochş,, ları ilk mahsulatı cetlere takdim ederler . (E. T. Dalton, Descriptive Ethnology of Bengal, Calcutta, P. 91

[4] Dünyanın bir çok yerlerinde, ilk mahsulatın bir parçası mümkün merasime tevfikân yenilinceye kadar, mütebaki mahsûlden hiç bir şey yenilemez. faraza “New - Guinea,,da Kiriwina, da kabile reisi bütün Yam mahsulünün Tabu olduğunu ilan eder . Bir kaç gün oruç tutulduktan sonra ziyafetler başlar, bu ziyafetlere Yam larinki dahil dahi olmak üzere bütün ruhlar iştirak ederler. (Brown, yukarda mezkûr kitap, p. 413f.)

Reef Islands: lerde (Melanezya) yeni mahsûl, bütün yeyecek şeylere hükümrân olan ruhlara teşekkür edilerek mensikî surette yenir. (O’Fa-rell, Journal of Anthropological Institute, XXXIV, P. 230.)

Buru ve Celebes adnlarında: pirinç hasadını nihayetinde, hazırlanması için her Semiyeye azasının bir parça yeni pirinç getirmeye mecbur bulunduğu bir yemek yemek için toplanırlar. Bu yemeğe “pirincin canını yemek,, tesmiye ederler. Ruhlara bir mikdar pirinçde takdim olunur. (G. J. Frazer, The Golden Bough, Pt. V. vol. II, P. 54).

Borno Nin “Kayans,, larında: dahi pirinci ruhuna (canına) itikat edilir. Evvela papaslar bir kaç pirinç daneleri yedikten sonra ziyafet başlar. (Nieuwen Huis, in Central Borneo, Leydên 1900, I, 156).

Hindistanda: dahi ilk mahsulat mensikî surette yenir.

Bihar: da ilk mahsulat kesildiği yahut toplandığı vakit yeni tanelerden bir azı eve götürülüp bazı merasim yapıldıktan sonra yenir. (Grierson, Bihar Peasant Life, Calcutta P, 398.)

Cenubî Hindistanın “Coorgs,, larında: ilk pirinç mahsulünün orakçıların müneccim intihap eder. Güneş batınca ev halkı ve orakçı sıcak su ile yıkandıktan sonra piriç tarlasına giderler ve pirinci keserler.

ilk mahsulata yahut mahsulatla bazi merasim yapan Hükümdara,

Bu pirinçden yapılan çörekten her kes bir parça alır. (Gover, Folk-Songs of India, London, P. 105ff.)

Japonyanın "Ainus," larında : darıların erkek ve dişisi olduğuna inanılır. Hepsine birden "İlahî koca ve hububat kari," tesmiye edilir. önce "Dari Uluhiyyeti," ne ibadet edildikten sonra , evvela ihtiyarlar yeni dari mahsulünden bir mikdar yerler. Bundan sonra halk yer, (J. Batchelor, The Ainu and The Folk-lore, London, 1901, PP. 204, 206).

Natal ve Zululanda in "Kaffres," larında: yeni gıdayı bizzat kiral her kesin ağzına koyar. bu Âyinden evvel yeni mahsülden bir şey yi-yen idam olunur. (Grout, Zululand, P. 161).

Cenubî Afrikada Bantu ların diğeri bir kabilesi olan, Matabele de: yeni mahsülü evvela hükümdar yer. Bu münasebetle bir çok öküz kurban edilir. Bu merasimin dördüncü günühalk hekimi yeni mahsülü her hese dağıtır; bundan evvel yeni mahsülden yemeye cesaret edenler idam olunurlar.

(Decle, Three years in South Africa, London, 1898, P. 157)

Niger de "Onitsha," larda: halk-hekimi, yeni Yam mahsulünden bir kimsenin ağzına bir parça koyar. Bundan sonra bu mahsulün mütebakisini yemeye mücade olunduğu için teşekkür ederek yer. (Cowther and Tylor, Gospel on The Banks of The Niger, London, P. 287f.)

Baganda: larda fasulyalar olduğu vakit, bir ailede anne, ilk pişirdiği fasulyeleri, büyük oğluna yedirir. Bunu ihmal ettiği takdirde Allah-ların hiddetini celp edip hastalanacağına inanır. Bundan her kes sonra fasulya yeyebilir. (Roscoe yukarda mezkûr eser, Pg428).

Amerikanın bir çok yerli kabilelerinde: yeni mahsul, merasimle , mutaden evveli emirde oruç tutulduktan sonra, yahut mukayyî bir ilaç alındıktan sonra, yenir. (Mas Caulay's, Seminole Indians of Florida, "Fifth Annual Report of The bureau of Ethnology" II , P. 522f. Speck , Ethnology of Yuchi Indians, Philadelphia, 1309, P. 86f.

Nathez (Misisipi)lerde: evvelce hiç ekilmemiş bir yere bazı mensiki kaidelere tevfikân ekilen buğday tohumlarından yeni buğday mahsulü „buğday ziyafeti," tesmiye edilen Natechez lerin en büyük bir ziyafetinde merasimle yenir. Bu ziyafetten bir gün evvel „büyük güneş" yani milletin büyük reisi ziyafet gününü tayin eder. Yeni ateş yakılır. Bug-day pişdikden sonra yenmesi için "büyük güneş," emir verir. (Bull. Be, Washington, 1911, P. 113f.)

Bu adetlerin Avrupa köylülerinde hala bakiyyeleri müşahade edilmektedir :

Reise, yahut Papasa verilir [6]. İlk mahsulat, bazen hassatan bu maksatla mükaddes eraziye ekilmiş mahsulün bir kısmıdır.

Litüvanyada: yeni Patates yahut yeni buğdaydan yapılmış ekmek yenileceği zaman sofrada bulunanlar yekdiğerinin saçları çeke'rler. Bu adetin manası meçhul olmakla beraber, bir zamanlar, müşrik Litüvanyalıların resmî kurbanlarında buna müşabih bir merasim yaptıkları muhakkaktır.

Oesel: adası Estonyalılarının bir çoğu, buğday ruhunu tehlikesiz bir hale getirmek için evvela bir demir kapdan bir parça ekmek yeyinciye kadar yeni buğdaydan pişirilmiş ekmek yemezler. (Ruhlara karşı koymak için demir kullanılmasına dair: J. G. Frazer, Taboo and the Perils of the soul, PP. 232 ff.)

Sutherlandshire (İskoçya) da: elyevm, yeni patatesler gömüldüğü vakit, "patateslerdeki ruhlar gücenüp patatesleri çürütmeleri için" bütün aila bunlardan bir az tatar. (Folklore Journal, VIII, 1889, P. 50).

Yorkshire: in bir kısmında, yeni buğdayı papasın kesmesi hala adettir. (Folk-Lore Journal, VII, 1889, P. 50)

Bu adeti Frazere bildirmiş olan Rev. J. J. C. Yarborough papasın kesdiği bu buğdayla "Huzur ekmeği, Eucharist," yapıldığını zan etmektedir.

Volga nehrinin sol sahili müşrik "Cheremiss" lerinde: yeni buğdaydan ilk pişmiş ekmek yenileceği vakit, köylüler en ihtiyarın evinde toplanırlar. Evin şark tarafındaki kapısı açık bırakılır. Herkes yüzlerini bu tarafa çevirerek dua ederler. Sihirbaz yahut papas herkese bir bardak bira verir, bunu her kes içerler. Badehu bir ekmek somunundan birer parça ekmek keserek her kese dağıtır. Hazır bulunanlar yerler. Nihayet gençler büyüklere ziyarete gidip önlerinde yere eğilerek "Allahın bize gelecek sene dahi buğday vermesi ve sizin yaşamanız için Allahdan niyaz ederiz. "Derler. Diğer bir malumata nazaranda: her "Cheremiss" ev sahibi bu münasebetle, evvela yıkandıktan sonra, Malt, çörekler ve içki ile her nevi buğdayı karışdırarak, güneşe tutar, ve eyi şeyler ihsanettiği için Allahlara teşekkür eder. (Frazer, The Golden Bough, Spirits of the corn and of the wild, Pt. Vol, II, 51-52).

[5] Şarkî Afrika Britanya Nandi lerinde: aile kadınları bir sepet yeni buğday toplayıp tavanda kuruturlar. Tavanın çatlaklarından düşen buğdaylar ateşe dökülür. Buğdaylar patladığı takdirde, ölü ruhlarının takdimelerini kabul ettiği anlaşılır. Ateşe dökülen bu buğdaylardan bir kaç gün sonra bir nevi tatlı çorba yapıp akşam yemeğinede yenir. Divarlara ve ve dam üstüne sürülür. Diğer kısmında merasim-

İlk mahsulat âyini ekseriyetle ihtimamlı ve uzun merasim-lerdir. Vücutları mukaddes yemeğe hazırlamak için bazen ev-

de hazır bulunanlar ağızlarına koyarak şarka doğru tükürürler. Aile reisi ise bir miktar elinde buğday tutarak sihat ve kuvvet, süt... için dua eder. (A. C. Hollis, Nandi, Oxford, 1909, P. 46 f.)

Garbî Afrika Ewes, lerinde: yeni Yam mahsullerinin yenmesi, se-nenin en büyük ziyafetidir. Yeni mahsul evvela "Agbasia,, ya takdim edildikten sonra yemekde yenir. (Spieth, Die Ewe Stämme, P. 304 .)

aşa Kongö kabilelerinde: mısır, fasulye, ilah, ilk, mahsulünü bir kısmını doğan güneşe atarlar diğer kısmını ise "ilelebet bunu yiye-ceğiz" diyerek yerler. (Weeks, Fl. XX, 1909 311) .

Musquakie yerlileri: "yeşil buğday dansın,, da feyzi bereketin çoğalması için Manitou ya "buğday yakma takdimesinde" bulunurlar. Bu takdimde bulunulduktan sonra buğday pişirilerek ziyafet yapılır. (Owen, Folk-Lore of Musquakie Indians, London 1902, P. 52 f.)

Şimalî Amerika Creeks lerinde: evvel emirde oruç tutulduktan yahut mükayî ilaçlar içildikten sonra yapılan büyük ilk mahsulat zi-yafeti, mensikî surette hazırlanmış yemekle, ilk mahsulat kurbanını beraber yemekden ibarettir . (James Adair, History of the Amer. İn-dians, London, P. 69 ff. F. G. Speck, Ethnology of the Yuchi Indians, Philadelphia, 1909) .

New-Caledonia da: mevsimin ilk mahsulünün yenmesi, resmî bir merasimdir . Hususî çanaklar içinde pişirilen bu mahsül reis yahut ihtiyar, her sene eyi mahsul için dua ettikten sonra yenir. (Glaumont, "La culture de l'igname et du Taro en Nouvelle-Calédonie, L'-Antropologie, VIII, (1897) P. 43 f. Nilgri-Hills (Madras) ın Badagas ları: İlk demette bulunan buğdaylarla çörek yapıp bunu ilk mahsul kurbanı olmak üzere takdim ederler. Badehu bu çöreği aile yer (Harkness, Discription of a singular Aboriginal race inhabiting the summit of Nelgerry Hills, London, P. 56 .)

Cenubî Hindistan Hindularında: Yeni Pirinç "Pongol,, tesmiye edilen ailevî bir ziyafette yenir . Yeni bir kapta pişirilen bir kısmı "Gamésa,, ya takdim, mütebakisi aile tarafından yenir (Gover, Jour-nal of the royal Asiatic Society, yeni seri, V, P. 91, f. keزالik Wilson, Essays, II, P. 169 f .)

Hindistanın şimalî garbisinde ilk mahsulât aile allahlarına taktim edilir . Bu takdimenin süt ve şekerle karıştırılan diğer bir kısmını da ailenin bütün azası yedi defa tadar . (Elliot, History of new W. pro-vinces, I, P. 197) .

Hindi Çinide, Binh-Thuan Chams larında : Hususî merasimle eki-

vela oruç tutulur, yahut mükayyî şeyler içilir. Bu merasim ekseriyetle bir ziyafetle nihayet bulur. Fakat her sene yeni bir ateş yakılarak camaate tevzi edilmek mutad olduğu yerlerde ise bu merasim yılbaşı âyininin bir nevini teşkil eder. Dünyanın her tarafına münteşir bu âyinleri bütün tafsilat ile kayt etmeği burada takip ettikimiz maksat için zaruri görmeyor, yalnız Samî Dinler sahasındaki mütalaalarımızı daha ziyade tenvir etmek için alemşumul bir kaç tipik emsali çok muhtasar bir surette zikretmekle iktifa ediyoruz.

Aşada nakl ve hikaye ettiğimiz vakialar, iptidai milletlerde ilk mahsulatı yemekten meneden ve evveli emirde bazı merasim yapılmasına icbar eden telekkininin bu mahsulata ilahî bir ruh yahut hayat sakın olduğu kanaati bulunduğunu serahaten göstermektedir. Daha müahher bir safhada ise toprak mahsulati artık ilahî bir ruhla zi hayat olmaktan ziyade, Allahın halk ettiği bir şeytelekki edildiği vakit, ilk mahsulata bir Allahın kan ve yahut bedeni nazarile bakılmayarak bu mahsulatın bir

lûp yetiştirilen ve “gizli ziraat tarlaları,, namı verilen mukaddes tarladan toplanmış ilk mahsulât evvelâ ziraat mabudesi olan “Pe-Nagar,, a takdim edildikten sonra yenir. Buzamana kadar ne bu mukaddes tarla ve ne de sair tarlalar hasat edilemez. (Aymonier, Revue de l’Histoire des religions, xxiv, 1891, P. 272 ff.)

[6] İlk mahsulâtı bazen yalnız hükümdar yahut Reis yiyebilir. Şarkî ve garbî Afrika kabilelerinde böyledir. (A. B. Ellis, Tshi-Speaking peoples of the Gold Coast, London, P229.)

Halk, ilk mahsul yimezden evvel oruç tutar. (Ramseyer and Kühne, four years in Ashantee, London P. 147f.)

Halk ilk mahsuldan tatmazdan evvel, Bantu reisi merasimle ilk mahsulü yer. (Werner, British Central Africa, London 1906, P. 241.)

Burmada “Pangati,, meyvalarından bir azı hükümdara takdim edilir bu mahsulü evvela hükümdar yer ondan evvel hiç kimse yiyemez. (Bastian, Die Völker des östlichen Asien, Leipzig, II, P. 105.)

Samoa adalarında: ilk mahsulât reise takdim edilir. Aksi taktirde felâket gelir. (Turner, Nineteen years in Polynesia, P. 327.

Betsileo (Madagascar) de: ilk mahsulat hükümdar varidatının bir kısmını teşkil eder. (Frazer, The Golden Bough, Spirits of The Corn and of The Wild pt. v, vol. 11. L 116.)

kısmı; onu halk eden Allaha takdim edilmeye başlamıştır. mamefi ilk mahsulatın, menşelerinde açlıktan ölmeleri için, Allahlara zaruri bir yiyecek olmak üzere takdim edilmiş olmaside muhtemeldir. Fakat sonraları ise Allahların lütf ve ihsan ettikleri güzel ve iyi şeylerden dolayı insanların Uluhiyyeete karşı duydukları minnettarlığın bir nişanesi ve yahut bir vergisi telekki edilmiştir.

Bu kısa mükaddemeden sonra, doğrudan doğruya, İbranilerde ilk mahsulat takdimesinin mahiyetini tetkika başlayabiliriz.:

İbranice, sürüde “ilk doğan yavru,, manasına gelen “bek-hôr,, kelimesile bu kelimenin yakını olan “bikkurim,, tabiri, bazen hububat dahi dahil olduğu halde “ilk olmuş meyvalar ve mahsuller,, manasını, ekseriyya ise ilk olmuş meyvalar ve mahsullerden Allaha takdim edilen küçük ve fakat müntahap bir kısmı ifade etmektedir “tarlada ekdiğin mehsulünün turfandası yanı hasat bayramını ve sonunda mahsulünü devşirdiğinde, devşirme bayramını hifz edersin...,, (Huruç, XXIII, 16 ve müteakipleri).

İbranice “Reshit,, kelimesi ise, mahsulatın ilkinini: “toprağının ilk turfandalarını Allahın rabbin beytine götürösin. (Huruç, XXIII, 19). Hasadın ilkinini: “Beni israile söyleki: size vereceğim diyare girip mahsulünü biçdiğimizde mahsulünüzden turfanda olarak bir demet kâhine götürösiniz,, (Lavîlolar, XXIII, 15) buğdayın ilkinini: “buğday turfandalarını ana veresin,, (Tesniye, XVIII, 4). Hamurun ilkinini: “hamurunun ilkinden bir pide refiyye takdimesi diye takdim edip harman refiyye takdimesi gibi bunu dahi ol vecihle takdim edersiniz, kamurlarımızın ilkinden asırlarnızca rabbe refiyye takdimesi veriniz,, Âdat, XV, 20 ve müteakipleri). Yünün ilkinini: “koyunlarınızın ilk yağısını ana veresil,, (Tesniye, XVIII, 4)., ifade eder.

İlk mahsulat hususunda İbranilerde kayt edilen vakıalar yukarda kısaca bahs ettiğimiz fikirler ve bu fikirlerimizi tenvir eden bütün dünyaya münteşir teamüller ile mükayese edildiği takdirde, iptidailerin zihniyyetile İbranî köylü dini arasında bu takdime noktai nazarından hemen hemen hiç bir fark bulunmadığını gös-

termekdedir. Mamafi, Eerdmans ın fikrine göre, İbranilerin bu ilk mahsulat takdimesi, mayasız çörekler yiyerek tesit edildiğine göre “buğday ruhunu gelecek senenin tohumu için,, muhafaza etmek maksadile yapılmış bir ilk bahar ziyafetinden başka bir şey değildir. (Eerdmans, Expositor, Nev. 1909, p. 459f.) Mamafi bu hususta kati olarak söylenecek şey, daha evvel Kenanîlerdede olduğu gibi, İbranilerin her ilk mahsule atf ettikleri deruni kut-siyettir .

Yeni bir bağın ilk üç sene zarfındaki bütün mahsulü “sün-netsiz,, addedilip yenmediği halda, dördünc üsenenin mahsulü tamamen“Yehova,,ya tahsis edilmiştir : “ol diyare girip meyvası yenilir her hangi nevi ağaç dikdiğinizde anın meyvasını hi-tansız gibi napak tutasınız. Dördüncü senede meyvasının kâf-fesi Rabbe sena için mukaddes olsun. Beşinci senede meyva-sını yiyesiniz ki sizin için mahsulünü arttırsın.,(Lavilolar, XIX, 23-25). İbranilerde ilk mahsulât takdimesinin menşei manasını Laviloların bu emrinden çıkarabiliriz: Çünkü Burada yegâne ehimmiyet verilen şey, dördüncü senede mahsulâtın mabede taktim edilmesi değil fakat ilk üç senelik mahsulün “Tabu,, olduğudur. Netekim Tabunun diğer bir şeklini, sürüden ilk doğanların kurban edilmesi vakıasında görmekteyiz : En kadim İbranî şeriatinde “İlk merkep yavrusu fidye verilerek kurtarılmadığı taktirda boynunun kırılması “ (Huruç, XXXIV, 20) emir olunmaktadır. Muahheren bu gibi taktimlerden hepsinin mukaddes vergi sınıfına ithal edilmek temayülünü görmekteyiz. Zira “fidye verilerek kurtarılmamış eşeğin bedeli harimül-ehrama tediye edilmek üzüre satılması emir olunduğu gibi (Lavilolar ,xxvii, 27), hatta en kadim İbranî şeriatinde ilk doğan çocukların dahi fidye mukabilinde kurtarılması lâzım gelmektedir .

Fakat Marti, (Marti. Religion of the old Testament, Lon-don, 1907 p . 115) ye göre ilk mahsulât taktimesinin menşei iptidaî Samî “Poly-damonisim,, indedir. Tarlaların kenarındaki mahsulâtın biçilmemesi yahut bir köşede va bililtizam bırakı-lan veyahut hakikaten unutulmuş demetin alınmaması hususun-

daki Lavilolar ve Tesniye Kanunları : “diyarınızın mahsulünü biçtiğiniz vakit tarlanın kenarını temamilen biçmeyeyin ve biçkinden düşen başakları devşirmeyeyin’ bağ bozumunun bakiyesini devşirmeyeyin, yani bağında kalan üzümleri devşirmeyip anları fakir ve garip için bırakasın “Levilolar ,xix, 9, 10), tarlanda mahsulünü biçtiğin zaman tarlada bir demet unutursan anı almak üzere dönmeyeyin, garip ve yetim dul kadının olsun ki Allahın rap seni ellerinin cümle işlerinde bereketliye, zeytin ağaçlarını silktiğin zaman kalanı daldan dala araştırmayasın.

Garip ve ve yetim ve dul kadının olsun . Bağını bozduğunda kalan üzümleri devşirmeyeyin, garip ve yetim dul kadının olsun,,. (Tesniye ,xxiv, 19-21) gibi evamirin hakikî marnaları bidayette tarla ruhlarına taktim edilen ilk mahsulât taktimelerinden başka bir şey değildir. Bilahara “Yavizm,, in kuvvetli ziyâsı altında solan Animizm bittabi kendisiyle beraber ilk mahsulâtın menşei mana ve maksadını değiştirmiş akdemce tarla ruhlarına tahsis edilmiş olunan hisselerin yerini şimdi fakirler yahut dullar almıştır.

Fakat W. Robertson Smith in fikrine göre, diğer (bir çok ziraatçi milletlerde olduğu gibi İbranilerde de ilk mahsulât taktimesi, toprağın hakikî sahibi olan uluhiyete yeni mahsulâtan vergi verilinceye kadar yenmesi gayri meşru olduğu prensipine müstenittir : “Allahınıza kurban göstereceğiniz ol güne kadar ekmek ya kavrulmuş buğdayla taze başaklar yimeyeyiniz “(Lavilolar xxii, 14).

Binaenaleyh ilk mahsulât takdimesi hasadı taktis etmiyor, fakat sadece Tabuyu, gayri meşruiyeti kaldırıp bu mahsulden her kesin serbesce istifade etmesine imkân vermektedir. Zaten uluhiyete taktim edilen küçük bir hisseden maada, bu mahsulün hey’eti umumiyesinde kutsiyet yoktur. “Kirli ve temiz,, her kes bütün bir sene zarfında bu mahsulden siyyanen istifade edebilirler. Evvelki tetkiklerimizde bu cihetleri bütün tafsilâtiyle münakaşa ettiğimiz için burada da ayrıca bu mevzulara tekrar dönmeğe hacet yoktur.

İki müteakip kanunlarda ilk mahsulât hakkında hükümler başka başkadır: “zahire ile şıralarının turfandalarının taktimini geçiktirmeyesin,, (Huruç , XXII, 29). Burada takdim edilecek ilk üzüm ve ilk mahsulât meyanında, ihtimal ki zeytin yağını da ihtiva etmek üzere şıralar dahi zikredildiği halde müteakip bapta yalnız erazinin ilk mahsulâtından taktimede bulunulması isteniyor: Tarlada ekdiğin mahsulünün turfandası yani hasat bayramını ve sene sonunda mahsulünü tarladan davşirdiğinde devşirme bayramını hıfzedesin,, (Huruç, XXIII, 16), “toprağının ilk turfandalarını Allahın rabbin beytine götürösin,, (Huruç, XXIII, 19). Pro. S. R. Driver, (Exodus: 1911, p. 246) ya nazaran bu kanunlardaki ayrılık bidayette bu iki kanunun başka başka məcəllelere ait olmasından binaenaleyh şekil farkından dolayı muhafaza edilmiş bulunmasından neş’et etmektedir.

Yukarda derç ettiğimiz, kadim teşriatta bütün bu takdimeler için mikdar tayin edilmeyerek ihtiyare bırakılmışdır. Bundan bu safhada kelimenin tam manasile bir vergi mevzu bahs olmakdan ziyade, teammülün tayin ettiği takdimeler mevcut olduğunu anlıyoruz.

Tesniye şeriatinde ise, ilk mahsulat takdimesi, İsraili Misirdaki esaretten kurtarıp mahsüldar ülkelere getiren Allaha bir eseri minnettari olmak üzere bu gibi takdimelerde bulunulduğunu göstermektedir: “Allahın rabbin sana miras olmak üzere verdiği diyara girip ani temellük ve içinde ikamet ettiğinde Allahın rabbin sana verdiği diyarinden topladığın toprak mahsularının cümle turfandalarından alıp bir sepete koyarak Allahın rabbin kendi ismini iskan için intihap edeceği mahalle gidesin. Ol günlorde bulunan kâhinin yanına gidip ben bugün Allahın Rabbe itiraf ederimki Rabbin bize vermek için ecdadımıza yemin ettiği diyare geldim diyesin.

Kâhin dahi sepeti elinden alıp Allahın Rabbin mezhabı önüne kosun. sen dahi Allahın Rabbin huzurunda söyleyip pederim perişan hal bir Aramî idi. Mısıra inüp orada az neferle misfir oldu. Orada büyük ve kuvvetli unfusu çok bir millet oldu. Mısırlılar bize bet muamele edip cefa eyleyerek

üzerimize ağır hizmet koydular. Biz dahi ecdadımızın Aallahı Rabbe feryat etmekle Rap sesimizi işitip cefamızı ve zahmetimiz ve müzayekamıza baktı. Rap bizi kudretli el uzanmış kol ile ve büyük heybetli şeyler ve alametler ve mucizelerle Mısırdan çıkardı. Bizi bu mahalle götürüp bize bu diyarı süt ve bal akan diyarı verdi. İşte yarap bana verdiğin toprağın mahsulatının turfandasını götürdüm diyesin. Anı Allahın Rabbin huzuruna koyup Allahın Rabbin huzurunda secde kılasın. Sen Lavilo ve arazında bulunan garip ile beraber Allahın Rabbin sana ve hanene ihsan ettiği nimetlerin cümlesinden mesrur olasın. (Tesniye XXVI, III) bu taktimeyi yukarda tasvir edildiği vecihle neş'eli bir ziyafet takip eder ve bu ziyafete herkez iştirak eder.

Yine aynı kanunda mevzu bahs ilk mahsulât ile, öşür arasındaki münasebetleri bundan evvelki makalede bütün tafsilat ile tetkik ettiğimiz için burada tekrara lüzum yoktur.

Tesniyenin XVIII, 4 fıkrasında ise : buğday ve şarap ve yağının turfandalarını ve koyunlarının ilk yapağısını ana (papaza) veresin,, denmesi şayanı dikkat görülmek icap eder : çünkü bu fıkranın muahhar bir tarihte yazılmış olması çok muhtemeldir. Kezalik Hazkıyal XIIIV, 30 danda aynı şey istidlal edilmelidir : “buğday ve şarap ve yağının turfandalarını ve koyunlarının ilk yapağısını ana veresin,,(Tesniye XVII. 4) “ve her şeyin ilk turfandası ve her ne taktimeniz varsa taktimelerinizin cümlesi kâhinin olacaktır. ve hamurlarınızın ilkini kâhine veresinizki hanede bereket kararlaşsın.,” (Hazkıyal, XLIV, 30) .

Filhakika bu sonuncu kanunlar kadim teşriattan, teb'idden sonraki teşriata , yani ruhbanî mecelleye [1] intikal edildiğini göstermektedir : bu devrede bir taraftan ilk mahsulat diğer taraf-

[1] Kadim Ahte Ruhbanî Mecelleyi teşkil eden ve umumiyetle “P,, harfile irae edilen kitaplar ve baplar için İlahiyat Fakültesi mecmuasının sekizinci sayısında intişar etmiş olan “Samî dinlerde kurbanın mahiyet ve faaliyeti,, unvanlı makalemizin 31 inci savifasındaki bir numaralı notla orda kayt ettiğimiz kitabiyata bakınız.

tan ilk doğanlar menşei manasına kaybederek bu gibi takdimeler ve kurbanlar ruhbana tediye edilen bir vergi mahiyetini almıştır: “yağın alasının kaffesini ve şarap ve buğdayın alasının kaffesini yani Rabbe verecekleri ilk meyvaları sana (Yani ruhbana) verdim. Diyarlarında bulunan cümlesinden Rabbe götürcekleri turfandaları senin olsun. Hanende her tahir olan andan yesin. „ (âdat, XVIII, 12-13).

“Reshit,, ile “Bikkurim,, arasında Nefiden sonraki zamanlarda ihdas edilmiş olan bu fark Nahmiya kitabında daha sarıhtır; “toprağımızın turfandalarını ve cümle ağaçların meyvasının turfandalarını sene besene Büyütür Rabbe götürmeye... Ve hamurumuzun türfandasını ve takdimemizi yani her nevi ağacın meyvasını ve şarap ve yağı kâhinlere Allahımızın Beytinin odalarına... götürmeye taahhüt eyledik,, (Nahmiye, X, 35, 37). Filhakika burada Reshitin mabet odalarına teslim edilmesi istendiği halde yukarda mezkur Tesniye XXVI, 2 müteakiplerinde tasrih edildiği vechile (Bikkurim in mukayese ediniz: “hazineler ve takdimeler ve turfandalar ve öşürler üzerine ol gün adamlar tayin olundular ki şehirlerin tarlalarından ve kâhinlere Laviloların hissei şeriyelerini orıya toplıyorlar. Zira Yahuva hizmet eden kâhinlerle Lavilolardan dolayı mesrur oldu.„ (Nahmiya, XII, 44) “sabıka ekmek takdimeleri ve günlük ve edevatı ve Lavilolarla müğanniler ve kapıcılar için emrolunan buğday ve şarap ve yağın öşürlerini ve kâhinlere verilen takdimeleri koydukları büyük odayı anın için hazırlanmıştı,, (Nahmiya XIII. 5) “Orşlimde sakin olan kavme kâhinlerle Laviloların Rabbin şeriatinin icrasında sebat etmeleri için anlara hisselerini vermelerint emreyledi. Bu emir ilan olduğunddn Benâisrail buğday şarap ve balın ve her nevi tarla mahsulatının turfandalarını kesretle götürdüler ve her şeyin öşrünü kesretle götürdüler. „ (II tevarih, XXXV, 4-5) merasimle Yahuvanın beytine götürülmesi emrolunmaktadır.

Hilmi Ömer

Dinler tarihi müderris muavini